

El jutge davant la regeneració de la vida política

Juan F. Horcajada Moya

Magistrat jubilat del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

Sobre el tema que encapçala aquestes línies, es plantegen algunes qüestions prèvies. ¿És necessària, aquesta regeneració? ¿Què vol dir, exactament? ¿Fa referència a l'actuació del jutge en concret, de cada jutge, o més aviat a l'organització judicial, l'administració de justícia, o com es vulgui anomenar aquesta estructura de l'Estat?

Sembla que s'ha de respondre afirmativament a la primera pregunta. La vida politicosocial del nostre país ha sofert una notable degeneració que presenta diversos símptomes com ara, entre d'altres: una greu fallida del principi de presumpció d'innocència, l'enfrontament entre polítics amb l'ús abundant d'insults i desqualificacions personals, els judicis mediàtics amb condemnes anticipades, el linxament mediàtic de persones amb rellevància social, el descrèdit d'institucions bàsiques, públiques i privades, la manipulació de notícies, la corrupció... Deixo a d'altres col·laboradors d'aquest número monogràfic l'anàlisi de les causes d'aquesta situació. N'hi ha prou de fer-la palesa i de considerar que la degeneració no és només deguda als polítics, a la classe política que es diu, sinó a tota la societat.

Doncs bé, ¿quina finalitat té aquesta regeneració? Al meu parer, no cap altra que buscar i potenciar el bé comú –locució clàssica que tornen a fer servir recentment algunes formacions polítiques– o, dit d'una altra manera, aspirar a l'assoliment d'una convivència pacífica en llibertat i justícia on tot ciutadà pugui fer realitat el seu projecte vital amb ple respecte de la seva dignitat personal.

Si aquest és l'objectiu, ¿què hi poden fer, els jutges? Doncs, fer bé la seva feina, ser bons jutges. Considero que no és tan sols que els principals referents de la convivència siguin les persones, a les quals s'ordenen les estructures socials existents, sinó que és precisament l'actuació de cada home l'alçaprem més eficaç en la forja del bé comú, i encara més, doncs, quan es parla de jutges, per la transcendència de la seva tasca.

Poso l'èmfasi, per tant, en el que pot fer cada jutge abans d'examinar les possibles mesures per millorar el marc en què desenvolupa la seva comesa, i això malgrat les nombroses deficiències que aquesta estructura tingui. El jutge espanyol pot, amb el suport de l'estatut orgànic vigent, contribuir en gran manera i exclusivament amb la seva funció a millorar, preservar i

consolidar aquella convivència pacífica en llibertat i justícia. Defenso aquesta capacitat del jutge quan actua en l'estricta exercici de la seva funció jurisdiccional –declarar el dret i fer-ho efectiu. Si no és en aquesta precisa comesa, entenc que tindran escassa importància totes les intervencions que faci invocant implícitament o explícitament la seva condició de jutge, encara que siguin motivades per una intenció regeneradora.

Unes darreres observacions prèvies. Tot i que em referiré fonamentalment a qüestions relatives a la feina del jutge en concret (algunes exclusives dels jutges penals i d'altres predicables també dels que actuen en els diversos ordres jurisdiccional: civil, família i menors, administratiu, laboral...), esmentaré, en la part final, possibles mesures de tipus organitzatiu i processal que contribueixin a aquesta regeneració sobre la qual reflexiono. I també assenyalaré –és una observació de caràcter gramatical– que faig servir constantment el masculí genèric tant per referir-me al jutge en singular com a la totalitat d'ells i elles –siguin, doncs, homes o dones– per un motiu de brevetat i per no allargar desmesuradament aquestes línies, com passaria si hagués d'al·ludir sempre a tots dos gèneres.

Qüestions amb les quals s'enfronta el jutge

Passem ja a tractar, necessàriament de manera succinta, alguns temes que es presenten diàriament al jutge. En primer lloc, vull afirmar que tenim a Espanya un conjunt de jutges prou competents i honorats per afrontar aquesta tasca de regeneració. Les enquestes de valoració de la judicatura publicades periòdicament em semblen inevitablement esbiaixades perquè no tenen en compte, entre d'altres factors, la natural opinió negativa dels que perden un plet. Ben diversa seria probablement la valoració si els enquestats fossin professionals jurídics.

Considero que hi ha una distinció clara entre els conflictes de naturalesa jurídica i els de condició política, tot i que s'entremesclen i interactuen, i que és un greu error del governant resoldre conflictes jurídics amb criteris polítics i viceversa. Doncs bé, en anàleg sentit, el jutge no pot cedir a la temptació d'encarar conflictes jurídics amb criteris d'oportunitat i

«És un greu error del governant resoldre conflictes jurídics amb criteris polítics i viceversa».

conveniència, tenint in mente eventuais conseqüències socials de la seva resolució, sinó que ha d'aplicar les pautes legals establertes. Aquesta afirmació no suposa prescindir de la

prudència, tan connatural a l'ofici judicial, ni deixar-se arrossegar cap al tràngol que reflecteixen les màximes forenses «summum ius, summa iniuria» i «fiat iustitia et pereat mundus».¹ En aquest sentit, cal dir que la prudència del jutge es manifesta precisament en l'apreciació exacta dels fets controvertits, l'estudi rigorós dels al·legats de les parts, la perspicàcia probatòria, la ponderació de les circumstàncies, l'abast i adequació del que es

resol dins dels marges legals, l'assumpció d'antecedents judicials veritablement aplicables, la presa en consideració de valoracions socials arrelades, etc.

Em refereixo, ara, al paper del jutge en relació amb el dret constitucional de la presumpció d'innocència. Aquesta garantia, corol·lari de la dignitat de la persona humana, és ignorada amb massa freqüència per la societat espanyola. Només cal llegir els mitjans de comunicació, apuntar-se a les xarxes socials, escoltar els polítics o els comentaris del ciutadà del carrer. El jutge té molt a fer en aquest tema, en el seu modus operandi, en el seu raonament. Si no hi ha material probatori de què extreure la convicció moral

New York City Supreme Court (Foto: Bigstock).

sobre la realitat del fet discutit, el jutge ha de salvaguardar sempre el principi «in dubio pro reo», i no cedir a la temptació del que sembla una exigència de la societat, massa freqüent en casos judicials precedits per judicis paral·lels de transcendència mediàtica.

Fa bastants anys, quan llegia un estudi primerenc a Espanya de sociologia judicial del professor Juan José Toharia, em va sorprendre –parlo

de memòria– la resposta a la pregunta de quin sistema processal era preferible: un que evités sempre la condemna d'innocents, fins i tot amb el risc que quedessin impunes els culpables, o bé un altre que fes impossible que els culpables s'escapessin del càstig, encara que com a contrapartida poguessin ser condemnats innocents. Mentre que la resposta gairebé unànime dels jutges enquestats per l'autor del llibre es va pronunciar en favor del primer sistema, la causa de la meva sorpresa no va ser aquesta dada, sinó que l'opinió majoritària dels estudiants de Dret, igualment enquestats, es va decantar pel segon.

Relacionats amb la garantia de la presumpció d'innocència hi ha, entre d'altres assumptes, la manera d'afrontar l'admissió de querelles i la filtració en els sumaris. Sobre aquesta admissió, penso en les querelles difícilment versemblants, clarament infundades, o que denunciïn conductes que poden ser contràries a dret, però no criminals, per no referir-me a les interposades

«El dret constitucional de la presumpció d'innocència –questa garantia, corol·lari de la dignitat de la persona humana–, és ignorada amb massa freqüència per la societat espanyola. Només cal llegir els mitjans de comunicació, apuntar-se a les xarxes socials, escoltar els polítics o els comentaris del ciutadà del carrer».

per partits polítics o testaferrons seus com a part de la seva estratègia de confrontació. El rebuig d'aquestes querelles no genera indefensió per al denunciant, que té a l'abast la via judicial adequada o l'exigència de responsabilitat política per mitjà de les vies oportunes, però sí que evita patiments i situacions doloroses d'una gravetat que els jutges, per deformació professional, de vegades no som prou conscients. Aquella convivència pacífica en justícia i llibertat s'enforteix quan

s'evita amb raó ferir les persones en la seva fama i honor. D'altra banda, no hi ha dubte del dany que produeixen les filtracions sumariales i de com alimenten els judicis paral·lels, veritable corc de la justícia. L'acusat té dret que se silenciïn les dades perjudicials sobre les quals no pot al·legar. Aquesta reserva es relaciona amb la prevenció sàvia i plena d'humanitat que recull l'exposició de motius de la nostra més que centenària Llei d'enjudiciament criminal quan recorda al jutge instructor el seu deure de consignar en el sumari tant les dades perjudicials com les favorables del querellat i també respon a la protecció de la seva dignitat personal.

La intervenció del jutge en la ràpida tramitació del procés és decisiva. Amb independència de la dilació deguda a la regulació processal, per força garantista, o l'escassetat de mitjans o fins i tot a l'actuació retardatària de les parts que intervenen, el jutge no pot oblidar l'exigència peremptòria que el procés no es demori. Hi ha molts petits detalls al seu abast en aquest sentit. I, a propòsit de la durada, una menció del deure d'executar allò acordat. S'imposa una actuació decidida, expeditiva i resolta, característiques

totes elles de la prudència judicial, tot i la dificultat que de vegades comporta aquesta execució. La lentitud per a dur a terme una decisió que ha estat precedida d'estudi i deliberació no és prudència. Les anteriors consideracions valen per als jutges que exerceixen unipersonalment i per als qui formen part d'òrgans col·legiats. Que això és així ho demostra la dada que, en condicions semblants, n'hi ha que són més ràpids que altres en resoldre i executar. Processos que duren un temps raonable i en els quals es fa realitat sense demora allò que s'ha resolt, contribueixen de manera notable al fet que s'implanti aquesta convivència pacífica en llibertat i justícia, repetidament citada.

«Amb independència de la dilació deguda a la regulació processal, per força garantista, o l'escassetat de mitjans o fins i tot a l'actuació retardatària de les parts que intervenen, el jutge no pot oblidar l'exigència peremptòria que el procés no es demori».

La justícia cautelar

Unes paraules sobre la justícia cautelar, qüestió d'una particular complexitat. Es tracta d'una resolució que facilita, preserva o aplana la decisió definitiva ulterior i que, de vegades, ve a resoldre anticipadament l'assumpte, que és l'aspecte sobre el qual desitjo fer comentaris. Deixant de banda aquí el procés penal, és la meua intenció alertar sobre la natural inèrcia del jutge que el porta a posposar la decisió crucial per a més endavant a fi d'obrar amb seguretat. Si en els escrits inicials està ja plantejada tota la discussió judicial i es pot aventurar que al·legacions posteriors i eventuais proves només podran aclarir-la, la prudència del jutge comporta que adopti aquesta decisió cautelar i no s'aturi davant la possibilitat, sempre existent, d'equivocar-se.

Molt sovint es comenta la necessitat que el jutge, abans que cap altra cosa, sigui educat i tingui un exquisit respecte per les formes, ja sigui per aquelles que són garanties processals que protegeixen el principi de contradicció i el d'igualtat de les parts (quina bona escola de diàleg és el judici!) com les que són regles de cortesia amb tots els intervinents en un procés. No pot el jutge ignorar que actua sempre en una posició dominant –ja em permetran l'ús d'aquest concepte del dret de competència– que li exigeix un tracte correcte i respectuós amb tothom sense incórrer en justificacions llagoteres o familiaritats, per tal de posar-se a l'altura dels altres o fer-se perdonar aquesta situació preeminent que inevitablement té. Un judici respectuós és una altra manera de contribuir a un diàleg en pau sense interrupcions, insults, comentaris vexatoris o gestos ofensius, tan freqüents en altres terrenys.

La prudència del jutge opera també i de manera important en la redacció de les seves resolucions (descripció de fets, valoració de les proves, argumentació jurídica ...) que han de concloure en pronunciaments clars,

inequívocs, que no donin peu a interpretacions contradictòries. És per això que en el curs de l'exposició no s'han d'aventurar hipòtesis o emetre judicis o apreciacions que no venen al cas, o reforçar la posició amb raonaments de mera conveniència i que en tot cas no es recolzen en la llei. De vegades, s'incorre en aquest error mitjançant «obiter dicta»² que donen lloc a conseqüències alienes a la qüestió discutida o una mena de justificació innecessària de la decisió adoptada, imperada legalment, però que pot semblar que no coincideix amb una presumpta percepció social.

La consideració que ara exposaré no deixa de ser una opinió —espero que prou fonamentada— com totes les anteriors. Em refereixo a la seguretat jurídica, a la possibilitat de predir el resultat del plet; com és lògic, en la mesura que això és possible, ja que no es tracta pas d'un problema matemàtic. No ignoro la dificultat d'aconseguir aquesta aspiració quan les normes aplicables són confuses, imprecises, de vegades contradictòries, i quan fins i tot és necessari un notable esforç investigador per descobrir la disposició pertinent, amagat en un embolic jurídic resultant de la confluència de diversos àmbits competencials, derogacions implícites, etc. Parlo de la seguretat jurídica que emana d'una consolidada doctrina jurisprudencial que és substancialment aplicable al cas que es jutja. En aquest supòsit, el jutge ha de tendir naturalment a preservar aquesta seguretat. Per descomptat que les solucions jurídiques no pertanyen al regne mineral i que són permeables a noves apreciacions basades en el caràcter contingent de les realitats socials, però això no excusa de tenir cautela. La

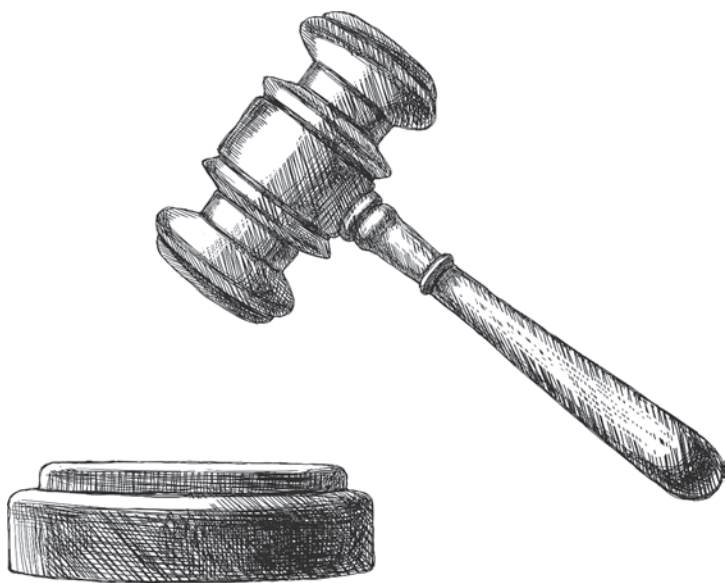
«Ha d'evitar-se radicalment el color polític dels jutges que integren la cúpula judicial com passa des de fa massa anys. Fa vergonya contemplar com partits polítics pacten la presidència del Consell General del Poder Judicial i del Tribunal Suprem».

societat evoluciona i canvia lentament, encara que de vegades pugui semblar el contrari, i, al meu entendre, aquest ha de ser el ritme del jutge en les seves decisions. Acompanyar el canvi li permetrà acotar més precisament el seu abast i conseqüències. L'interrogant secular que planteja la tensió entre justícia i seguretat trobarà una millor resposta si s'està suscitant davant d'un òrgan col·legiat (una altra escola

impagable de diàleg i aprenentatge), sobretot si va precedida d'una veritable deliberació dels seus components.

Al fil de l'actualitat (escric a finals de novembre de 2018), considero improcedent que els jutges es declarin en vaga. No són treballadors que mantenen una relació laboral amb l'administració ni tampoc no se'ls pot equiparar a funcionaris amb una relació estatutària. Són titulars d'un poder de l'Estat. Segons la Constitució són independents, inamovibles, responsables i sotmesos únicament a l'imperi de la llei. L'Estat, per tant, no pot directament o indirectament incidir en la seva funció jurisdiccional, que

és el nucli de tal poder estatal. Si se'ls atribueixen prerrogatives d'aquest poder, que ells certament reivindiquen, no poden fer desistiment de les seves funcions, encara que sigui durant un breu lapse de temps. És una qüestió de principi i de coherència. Per raonables que siguin els motius que s'invoquen, declarar-se en vaga minva crèdit al poder judicial i als jutges que la secundin.

Reformes convenientes

Com ja havia avançat, exposo ara una breu relació de les mesures que propugno relatives a l'organització judicial en el seu conjunt, amb la mirada posada en la regeneració politicosocial d'Espanya.

En primer lloc, i molt en primer lloc, la despolitització de la justícia. No és que pensi que la gran majoria dels jutges ocupi el seu lloc per designació política més o menys mediata, o que l'interès polític condicioni les seves resolucions. De cap manera. Però sí que ha d'evitar-se radicalment el color polític dels jutges que integren la cúpula judicial com passa des de fa massa anys. Fa vergonya contemplar com partits polítics pacten la presidència del Consell General del Poder Judicial i del Tribunal Suprem i en el mateix paquet la designació dels membres de l'esmentat Consell, que tenen la facultat d'elegir el seu president, quan aquests ni tan sols han tingut entre si un simple canvi d'impressions sobre aquesta qüestió. L'un i els altres queden tenyits políticament ab initio i de la mateixa manera quedaran acolorides les designacions de càrrecs per a la referida cúpula, que no pas poques, per cert.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

L'actual sistema de designació dels membres del Consell, pactats prèviament, mitjançant elecció per les dues Cambres parlamentàries (això és un dir, perquè les cambres fan simplement de corretja de transmissió del que han acordat els partits polítics) no és cosa d'ara. Es ve patint des dels

La judicialització de la vida política és un fenomen freqüent a causa, entre d'altres motius, de la inhibició dels governants a l'hora d'adoptar decisions impopulars en l'àmbit de la seva competència, o de la incapacitat dels partits polítics per arribar a pactes diferint la solució als tribunals, o la proliferació d'accions penals amb innegable finalitat política.

anys vuitanta del segle passat i així s'han constituït els successius Consells i designat el seu president. El fet que el proposat recentment manifestés expressament la seva renúncia a ser designat després de l'aparició d'una notícia que posava en dubte la seva independència, és un gest que l'honora, però que no modifica la conclusió que aquest sistema ha de ser reformat. Escrivia recentment un articulista que no sabia quin hauria de ser el millor sistema, però que l'actual era manifestament millorable. Jo tampoc ho

sé, però sí que l'actual ha de ser suprimit. «Pels seus fruits els coneixereu», diu l'aforisme evangèlic.

Una altra mesura a favor de la despolitització seria, al meu parer, suprimir la possibilitat que els jutges que ocupin càrrecs polítics puguin reintegrar-se a les seves funcions judicials quan cessin en aquesta activitat política. Em refereixo a càrrecs netament polítics pel seu protagonisme, capacitat en la presa de decisions, integració en llocs que suposen confrontació amb altres formacions partidistes, etc. No n'hi ha prou amb una regulació més o menys restrictiva d'aquesta possibilitat (les anomenades portes giratòries). La seva supressió, que no minva el dret de participació política –hi pot haver el viatge d'anada però no el de tornada–, em sembla raonable per diversos motius. Penso que la percepció popular no considera que aquest anar i venir dels jutges afavoreixi l'aparença objectiva de la seva imparcialitat.

Al costat de la politització de la justícia, hi ha la judicialització de la vida política, fenomen freqüent a causa, entre d'altres motius, de la inhibició dels governants a l'hora d'adoptar decisions impopulars en l'àmbit de la seva competència, o de la incapacitat dels partits polítics per arribar a pactes diferint la solució als tribunals, o la proliferació d'accions penals amb innegable finalitat política. No és fàcil afrontar algunes causes, però sí regular restrictivament l'exercici de l'acció popular quan el que es persegueix en realitat és el desgast o descrèdit de formacions polítiques contràries, a nivell local, autonòmic i estatal. Es podria admetre aquest exercici, segons el parer del jutge, quan l'interès en la reprensió de determinats delictes, per exemple, la corrupció, no se satisfà adequadament

amb l'actuació del ministeri fiscal o dels particulars i entitats veritablement perjudicats.

L'ethos del jutge que estic traçant té un substrat moral que demana en contrapartida una severa exigència de responsabilitat, la regulació ha de ser clara i portar-se a efecte sense ombra de corporativisme. Com més protecció de la llibertat de criteri i de la independència del jutge –atributs de la seva condició de titular d'un poder estatal–, més gran és la responsabilitat de qui defrauda la societat amb la seva conducta. La prevaricació del jutge (entesa en termes amplis) i el seu comportament impropri sacsegen els fonaments d'una convivència pacífica en justícia i llibertat.

Una qüestió interessant i que manté relació amb el respecte que els ciutadans puguin sentir per la judicatura és el de la legitimació dels jutges en l'actual moment històric i cultural. Em refereixo al sistema de selecció. Per descomptat no és un títol legitimador suficient el fet d'haver superat una difícil oposició. Podrà ser-ho per a funcions com ara dictaminar, assessorar, ensenyar, qualificar, homologar, donar forma jurídica a un concert de voluntats..., però declarar el dret i executar imperativament allò declarat són figures d'un altre paner. Soc defensor de la participació dels ciutadans en l'administració de la justícia a través de les diverses maneres actualment regulades i d'altres més que es podrien adoptar: verbigràcia, la creació de jutges de proximitat, d'àmbit territorial reduït, que s'ocupessin de assumptes menors amb immediatesa i la necessària formació jurídica, i la designació s'atribuís directament o indirectament a l'elecció per part dels censats en aquest territori. Tot plegat faria més evident que «la justícia emana del poble» i que «declarar el dret és un poder que emana de la sobirania nacional», com proclama la Constitució.

¹ La primera frase correspon a una cita de Ciceró que té aquest sentit: «l'aplicació màxima de la justícia comporta la màxima injustícia»; i el segon aforisme es pot traduir com «apliqueu la justícia, encara que s'enfonsi el món». (Nota de l'editor).

² Literalment «sigui dit de passada», es refereix als arguments exposats en la part considerativa d'una sentència que s'exposen per corroborar la decisió principal, però que per ser merament complementaris, no tenen poder vinculant. (Nota de l'editor)

La nova cúpula de vidre del Bundestag a Berlín és una metàfora de la ineludible transparència que cal a les institucions polítiques.

(imatge: Valet-Bigstock).

La corrupció política des d'un punt de vista moral.

El paper dels mitjans de comunicació en la regeneració política

Paola Binetti

Senadora i professora universitària (Itàlia)

El discurs de Benet XVI al Bundestag constitueix un document cabdal per entendre el sentit de l'activitat política i els marges de corrupció que l'envolten.

Ratzinger diu obertament que el criteri principal i la motivació d'un polític ha de ser el compromís per la justícia.

Un polític, evidentment, busca també l'èxit, sense el qual no té cap possibilitat de fer política, però l'èxit ha de quedar subordinat al criteri de la justícia, a la voluntat d'aplicar el dret i al respecte del dret. Sobretot perquè l'èxit suposa una seducció, que pot obrir el camí a la falsificació del dret, a la destrucció de la justícia. «Si traiem el dret, què distingeix l'Estat d'una gran banda de bandolers?» I recorda: «Nosaltres, els alemanys, tenim l'experiència de veure que el poder se separava del dret, que el poder es posava contra el dret i el trepitjava, de manera que l'Estat va esdevenir l'instrument per a la destrucció del dret».

La dificultat de distingir entre justícia i corrupció

Servir el dret i combatre el predomini de la injustícia és, i continua sent, la tasca fonamental del polític. Ara bé, com podem reconèixer el que és just i distingir el bé del mal, el dret veritable del dret tan sols aparent? No ha estat mai fàcil trobar resposta a aquestes preguntes, i avui dia la qüestió és encara més difícil; en aquesta zona d'ombra s'amaga la corrupció, sobretot perquè la informació de què disposem està manipulada per freqüents conflictes d'interessos, no sempre evidents, que desvirtuen les motivacions de l'activitat política.

La corrupció avança gradualment, per això és difícil desemascarar-la al principi, especialment si la premsa deixa de denunciar el clientelisme, que premia més la fidelització que el mèrit. O bé justifica la pràctica de la compensació oculta, a què recorren els qui pensen que no estan prou ben pagats per la feina que fan. La insistència en l'excessiva pressió fiscal sembla autoritzar l'evasió. Al conjunt dels comportaments corruptes, s'hi

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

afegeix una mentalitat que ho justifica i ho legitima tot, corrompent la mateixa capacitat de judici. Només en els casos espectaculars, que esdevenen visibles després d'acumular-se diverses formes de corrupció, esclata l'escàndol, però llavors és molt, massa tard per corregir.

Intentar posar-hi remei, per difícil que sigui, és un imperatiu moral i, a més, polític

La premsa i els nous mitjans de comunicació tenen una greu responsabilitat des del moment en què normalitzen l'estil de vida que suposa una drecera per a l'èxit. Per a ells, l'escissió no es dona tan sols entre llei i dret, sinó també entre veritat de les coses i informació; per això donen al públic el que aquest vol, satisfent la demanda de models d'èxit sense dificultats, de riquesa sense esforç, de rumors sense comprovació. Es

«La premsa i els nous mitjans de comunicació tenen una greu responsabilitat des del moment en què normalitzen l'estil de vida que suposa una drecera per a l'èxit».

recalquen les qualitats típiques de les persones astutes, que saben inclinar les circumstàncies a favor seu; que aconseguen l'èxit a qualsevol preu, mantenint-se sempre en pole position; veritables homes de poder, que sovint també tenen poder sobre els mitjans de comunicació, sobre les línies editorials dels diaris, i per això és difícil distingir el qui controla del qui és controlat.

Per a tots ells, en temps no sospitosos, Jorge María Bergoglio ha escrit un llibre amb un títol suggestiu: *Guarire dalla corruzione* («Guarir de la corrupció»). Considera la corrupció una malaltia contagiosa i progressiva, perquè el corrupte no s'adona que està malalt i transmet el virus a tota la societat en què viu i actua.

És fàcil corrompre les persones, fidelitzar-les, promentent beneficis sobre els quals no es té poder i donant béns que no es posseeixen: és el gran equívoc de la corrupció com a vici de l'ànima. Però la reconstrucció moral és possible si es té el coratge de buscar amb valentia la veritat i la justícia, denunciant els abusos sense cedir a les lloances del poder, estudiant les qüestions per comprovar com són en realitat les coses abans d'explicar-les. Però, per fer això, calen homes lliures i forts, com proclamava Don Sturzo fa precisament cent anys....

Ajuda'ns a donar a conèixer **Temes d'Avui**

-
- **5 exemplars** de la revista per només 30 € (40% dte).
 - **Te'ls portem gratuïtament**
 - Podràs regalar, deixar, compartir **Temes d'Avui** amb amics, coneguts, familiars...

Com?

- Envia un correu a: info@temesdavui.org
- Indica el teu nom, dades postals i quin exemplar vols rebre.
- Fes el pagament al cc de **Temes d'Avui** indicant el teu nom; ES92 0081 7082 5800 0119 7325

La dona, des de la seva especificitat, té molt que aportar a la societat, l'empresa i la família. (imatge: Filadendron-iStock).

La dona: agent de canvi per regenerar la societat

Núria Chinchilla

Professora i titular de la Càtedra Carmina Roca i Rafael Pich-Aguilera de Dona i Lideratge, IESE Business School.

Cristina Moreno

PCoordinadora de IESE Women in Leadership, IESE Business School.

«El segle XXI funcionarà si les dones es troben molt més presents en les estructures socials, ara en un estat lamentable, mal dissenyades, com a conseqüència d'un racionalisme decadent i absurd».

«Ara bé, aquesta missió només pot ser acceptada per la dona si no comporta la seva deshumanització, si no perd la seva feminitat, perquè ella és el nucli de la família, i la família, la base de la societat».¹ Aquesta és una de les múltiples sentències que va encunyar el professor Juan Antonio Pérez López, fa més de dues dècades.

Vivim en una societat on cada dia s'accentua més la importància i la urgència de tenir cura de l'ecologia humana com a condició sine qua non per salvaguardar la nostra casa comuna i els seus habitants.²

Avui, la societat està ja sensibilitzada per la contaminació de rius, mars i aire, pels forats a la capa d'ozó; pels abusos en la pesca o en la tala de boscos, o per la destrucció de les costes ocasionada pels excessos en la construcció d'habitatges. No obstant això, encara costa admetre que l'ecosistema humà en què es viu també està contaminat.

La cultura contaminant, on primen continguts i idees tòxiques, provoca una societat desvinculada,³ individualista i relativista, que produeix empreses a curt termini, famílies febles i persones soles, deshumanitzades i descentrades.⁴

Davant d'aquesta contaminació social i humana, ens hem d'apressar a actuar, a fi d'evitar un declivi irreversible. Però, com? ¿Qui pot regenerar aquesta societat? ¿Els sistemes? ¿Les estructures? La resposta evident és que són les persones, líders equilibrats i integrats que, des del nucli de l'ecosistema humà, visquin i contagiïn valors que regenerin la societat. Fins ara, el món empresarial ha estat pensat i dominat per homes, i una cosa semblant es pot afirmar d'altres àmbits de la societat. És ja peremptòria la necessitat d'introduir valors femenins en la presa de decisions. La dona, dotada des de la genètica i la biologia de

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

característiques úniques per a la cura de l'ésser humà, és l'agent de canvi necessari per a aquesta regeneració.

Diferències biològiques i psicològiques: algunes conseqüències

Homes i dones som iguals des d'un punt de vista antropològic; participem d'una mateixa naturalesa humana i d'una mateixa missió: créixer, multiplicar-nos i ser feliços. No obstant això, hi ha diferències. Són presents, en primer lloc, en l'àmbit biològic i es plasmen també en el psicològic:⁵ en diferents maneres de conèixer i de sentir. Per això hi ha una certa especialització en les capacitats d'uns i d'altres.

«Homes i dones som iguals des d'un punt de vista antropològic; participem d'una mateixa naturalesa humana i d'una mateixa missió: créixer, multiplicar-nos i ser feliços. No obstant això, hi ha diferències».

El dimorfisme sexual⁶ és un fet necessari per a la transmissió de la vida i la variabilitat biològica, que és riquesa. També és un fet mil vegades constatat que el cervell humà no és unisex, ni pel que fa a la genètica, ni anatòmicament, ni funcionalment. La diferència en la concentració d'hormones sembla que és la base molecular de les petites però significatives diferències anatòmiques del cervell dels homes i les dones.

En l'etapa prenatal, l'arribada de la testosterona al cervell del fetus home a les 8 setmanes canvia la mida de les estructures cerebrals, destruint cèl·lules d'àrees relacionades amb la comunicació, i indueix la proliferació de cèl·lules en àrees relacionades amb impulsos sexuals i centres d'agressió. En l'etapa infantil, els estrògens activen en les nenes les àrees dedicades a l'observació, comunicació oral i cervell maternal (motivació, atenció, protecció). La testosterona fa que el nen sigui menys sensible a les emocions i a la relació social. També, durant la pubertat, es produeixen canvis rellevants en el cervell XX o XY.

El funcionament del cervell femení és simètric, és a dir, activa tots dos hemisferis alhora (l'esquerre i el dret). El funcionament del cervell masculí és asimètric. Començar un raonament no suposa en els homes que s'iniciï el mateix procés pel que fa a les emocions. Per tant, uns i altres desenvolupen diferents habilitats. L'estratègia femenina en temes visuoespacials és predominantment de record i reconeixement, mentre que la masculina és la de construir, manipulant mentalment l'objecte amb la finalitat de reorientar-lo en l'espai. Les dones avantatgen els homes en fluïdesa verbal i superen els homes en els moviments fins i seqüencials dels dits. Els homes són més hàbils llançant objectes amb precisió i més ràpids a l'hora de prendre decisions. Les dones estan més al cas dels detalls i tenen millor memòria a curt termini.

També hi ha diferències específiques en el processament de les emocions, cosa que comporta que les dones siguin més vulnerables que els homes a la pressió psicològica que suposen els conflictes interpersonals, més susceptibles a la depressió, desordres d'ansietat i trastorns de l'alimentació. El cervell femení predispesa a l'empatia i el masculí a la sistematització, perquè les dones recorden més emocions i els homes més esdeveniments. El major pes del coneixement abstracte, més extensiu en l'home, i del coneixement experimental, més intensiu en la dona, comporta dues maneres d'enfocar les decisions. Ambdues resulten molt necessàries, perquè incideixen en moments diferents del procés de presa de decisions i perquè, al llarg de la vida, cada persona necessita l'ajuda dels altres per desenvolupar una personalitat madura amb el cultiu de totes les virtuts humanes.

Els homes són molt bons generant alternatives, i les dones, fixant els criteris o límits a la decisió. Així, la manera de ser masculina aporta qualitats com la capacitat de fer projectes a llarg termini, certa tendència a la sistematització, l'exactitud, la inclinació per la tècnica... Segons Blanca Castilla, «així com per portar un fill al món i ajudar-lo a integrar-s'hi equilibradament cal la col·laboració imprescindible de l'home i de la dona, d'una manera anàloga, per construir un món humà en el terreny de l'empresa, de les finances, de la política o de les relacions internacionals, és imprescindible la col·laboració de tots dos. L'aportació específica de la dona podria arribar a resumir-se en un sol aspecte: la sensibilitat per l'humà, que comporta la delicadesa en el tracte, la generositat i una capacitat peculiar per estar al cas de les coses concretes, de conèixer les persones, d'acollir-les tal com són, d'estimar-les per elles mateixes i d'adonar-se del que necessiten».⁷

Per a sant Josepmaria Escrivà, «la dona està cridada a dur a la família, a la societat civil, a l'Església, quelcom de característic, que li és propi, i que només ella pot donar: la seva delicada tendresa, la seva generositat incansable, el seu amor a les coses concretes, la seva agudesa d'enginy, la seva capacitat d'intuïció, la seva pietat pregona i senzilla, la seva tenacitat».⁸

Sant Joan Pau II va escriure que Déu ha confiat a la dona d'una manera especial l'home, és a dir, l'ésser humà, i hi afegeix que la societat tecnificada, materialitzada i, en certa manera, deshumanitzada en què vivim, demana la manifestació del «geni» de la dona.⁹

La dona: agent de canvi

Les capacitats específiques de la dona, com ara la seva predisposició a recordar i reconèixer, la seva major capacitat verbal, la seva atenció pels detalls, la seva empatia, defineixen per què la dona és l'agent de canvi que pot regenerar la societat actual, actuant des de la seva feminitat en els diferents àmbits de l'ecosistema humà: la família, l'empresa i la societat.

«No es tracta que un sexe imiti l'altre, sinó que n'apregui, encarnant les qualitats al seu estil. Un home, sense perdre la seva masculinitat, pot ser delicat i captar detalls concrets».

Família, empresa i societat són tres àmbits vitals que poden visualitzar-se com un triangle imaginari en el centre del qual hi ha la persona, que és una i que es va desenvolupant en cadascuna d'aquestes àrees a mesura que va prenent decisions. La dona, de la mà de l'home, és el líder necessari en tots

els àmbits, capaç de construir ponts, de cooperar i de tenir cura dels altres.

Quan una de les autores (Chinchilla) va ser representant d'Espanya en el CEDAW¹⁰ el 2012, va proposar la necessitat d'utilitzar una triple «F» com a criteri en la presa de decisions polítiques i econòmiques, per tal de construir una societat més humana i sostenible:¹¹

- **Feminitat:** obrir l'ull femení, tancat durant tants anys, per enfocar amb més nitidesa els problemes i la seva resolució, sabent que homes i dones som diferents, complementaris i sinèrgics.
- **Família:** ningú no és una illa en l'oceà, tots coexistim i ens devem a altres, som part de la nostra família i, lato senso, som part de la família humana. En la família descobrim la importància de la coresponsabilitat i desenvolupem competències necessàries per a la vida professional i social.
- **Flexibilitat:** tot ésser viu requereix ser tractat amb flexibilitat, encara més si són persones amb diferents responsabilitats. La dona-mare-treballadora va ser qui va introduir la flexibilitat horària en una època rígida, que després s'ha anat estenent per a tothom.

Pensant avui en la dona, cal referir-nos a una quarta «F», la de Fidelitat. Nombrosos estudis avalen que és una qualitat amb més presència en la dona, tant en els compromisos personals (matrimoni, família, amistats) com en els professionals.

Igual que les dones han après dels homes, els homes han i poden aprendre coses de l'estil femení. No es tracta que un sexe imiti l'altre, sinó que n'apregui, encarnant les qualitats al seu estil. Un home, sense perdre la seva masculinitat, pot ser delicat i captar detalls concrets. Avui el que es vol esborrar és la diferència, perquè es considera sinònim de subordinació; però, el que cal fer és partir de les diferències per construir un entorn més inclusiu. La dona no ha de deixar de ser dona quan surt a treballar o actua en societat, perquè aquesta és la seva millor aportació al terreny públic, encara que no sempre sigui fàcil.

A la família

L'àmbit d'humanització de les persones, per antonomàsia, és la família. Aquesta és la primera estructura d'ecologia humana,¹² on se'ns estima per nosaltres mateixos i on la llei bàsica és la de compartir. I encara que l'home sembla que es va adaptant a les noves circumstàncies, la dona continua sent la variable estratègica en la família. L'estabilitat social és impossible amb famílies inestables. I l'economia només funciona si hi ha confiança, lleialtat i altres virtuts que s'aprenen en l'àmbit familiar (les anomenades «externalitats» en la ciència econòmica).

«Fer bé la síntesi entre família i treball és un problema d'enginy i de disciplina personal. Tot i ser les dones el comodí de la família, no haurien de permetre que l'home sigui el gandul».

Les dones han de promocionar i protegir aquesta ecologia humana que inclou crear «un ambient en què els nens aprenguin a estimar i apreciar els altres, a ser honrats i respectuosos amb tothom, a practicar les virtuts de la misericòrdia i del perdó».¹³ Tot això s'aprèn a la llar, sobretot de la mà de la mare.¹⁴ Per la seva naturalesa, la dona pot acollir la diversitat de cada persona, única i irrepetible. L'home, per estimar, surt de si mateix. La dona obre el seu interior i, si cal, l'adapta a l'acollit.¹⁵ La dona oberta a la vida representa, juntament amb el pare, el nucli del qual sorgeix el capital humà –els fills– i desenvolupa el capital social: fills formats a l'escola de valors familiars, de la cura pels altres, de la sensibilitat, de compartir encàrrecs...

En la societat actual, la natalitat ha passat de ser un do a ser un problema que cal evitar (avortament, anticoncepció), o un objectiu que es vol aconseguir (reproducció assistida). L'hivern demogràfic segueix avançant fins i tot en societats com la finlandesa,¹⁶ on es garanteixen tots els ajuts imaginables a la maternitat i paternitat, i a la integració de tots els àmbits de la vida. L'hedonisme i el materialisme es troben a l'arrel de tot plegat. La dona, de naturalesa més col·laborativa, pot revertir aquesta situació, ajudant l'home a superar tendències més individualistes.

Hi ha maneres naturals de viure i altres, en canvi, que degraden les persones. Fer bé la síntesi entre família i treball és un problema d'enginy i de disciplina personal. Tot i ser les dones el comodí de la família, no haurien de permetre que l'home sigui el gandul.

La dona ha d'ajudar a fer que l'home s'impliqui en la llar, prioritzant encertadament i delegant allò que és delegable. La dona pot mostrar a l'home com la llar familiar és la seva millor i més important empresa.

A l'empresa

«Mirar el món amb ulls de dona» va ser el lema de la IV Conferència Mundial de la Dona que va tenir lloc a la Xina el 1995. El que s'estava demanant era introduir criteris més humans en les diferents instàncies de decisió. Avui, el canvi necessari és cap a un model en què homes i dones comparteixin un projecte comú: construir una societat justa, inclusiva, cohesionada i feliç, on es desenvolupi el millor capital humà i social. L'entorn VUCA (en anglès: Volàtil, Incert, Complex i Ambigu), que avui impregna tots els àmbits, demana una presència femenina, molt més flexible, que sàpiga extrapolar l'organització familiar i els seus valors al món empresarial.

El model d'empresa que pot aportar la dona des d'una veritable concepció humanista està molt més d'acord amb el que requereixen els temps actuals: aplicant una sèrie de polítiques empresarials redissenyades estructuralment, perquè les empreses encarnin uns valors sòlids que permetin el desenvolupament professional i personal dels que hi treballen. Elles no perceben la participació i la delegació com a pèrdua d'autoritat – cosa que sí que passa amb força homes–, sinó com a part integrant de la seva funció directiva. Per això tendeixen a fomentar el treball en equip entre els seus col·laboradors.

L'estil directiu en femení es caracteritza, sobretot, per ser participatiu i donar un gran valor al compromís en les relacions interpersonals, percebent possibles conflictes i afrontant-los amb més tacte que l'home. La dona pot aportar la humanització de l'ambient de treball, el tracte amable de les persones i l'ús flexible, ad hoc, dels sistemes formals, tantes vegades inhumans, tot cercant la cooperació i el consens més que la competició. D'altra banda, la maternitat suposa un enriquiment no només personal, sinó també per a l'empresa, perquè es desenvolupen competències molt útils per al treball: més sensibilitat pels altres, capacitat de negociar, d'organitzar-se, de delegar...

En la societat

És tan cert que les dones han estat històricament infrarepresentades, com que ara hem passat a un feminisme ultra excoent que gairebé busca convertir cada dona en una víctima i cada home en un agressor.

En l'entorn social, s'ha produït una ocultació de la diferència sexual sota la neutralitat del llenguatge, utilitzant progressivament el terme «gènere» quan es vol dir «dona»,¹⁷ anul·lant així l'especificitat femenina en l'aportació a la comunitat. Però nombrosos estudis avalen que les dones han desenvolupat més l'empatia i la capacitat d'utilitzar el poder en col·laboració.

Recordava Vandana Shiva, activista mediambiental que va rebre el 1993 el Right Livelihood Award –també anomenat Premi Nobel Alternatiu, i que literalment vol dir "guanyar-se el pa merescudament"– que «a les dones se'ls va deixar fent la feina que no era considerada important, però que eren les coses reals: proveir l'aigua i l'aliment, i tenir cura de la família. Els valors que necessitem són els de com viure amb la natura, com cuidar, com compartir. Això és coneixement de dones. Ara se'n diu intel·ligència emocional».

Aquestes qualitats de la dona han de fer-se presents també en l'àmbit de la política, on l'especificitat femenina els permet comportar-se com a líders compassius, més que els homes.¹⁸ Si hi sumem la seva capacitat per estendre ponts, derivada de la seva empatia natural, podem apreciar quantes coses està perdent la societat que no inclou la veu genuïnament femenina en el govern de les seves institucions.

En aquest sentit, la mateixa ONU insta «els estats membres a vetllar perquè augmenti la representació de la dona en tots els nivells d'adopció de decisions de les institucions i mecanismes nacionals, regionals i internacionals per a la prevenció, la gestió i la solució de conflictes».¹⁹

També la dona conforma xarxes de suport en diferents àmbits (professionals, socials, d'amistat), des de les quals enfortir els vincles entre elles, a fi de seguir desenvolupant les seves competències i posar-les al servei de la comunitat.

Dins l'Església,²⁰ la dona ha aportat el «geni» femení a través de les santes, veritables agents de canvi que, sense tenir cap tipus de poder formal, van exercir i exerceixen una enorme influència positiva en la societat. Si analitzem les seves trajectòries, aporten uns valors comuns a totes elles: unitat de vida, sentit de missió pròpia, realització personal...

També avui les que més poden regenerar la societat són dones laiques – que són les més nombroses en el si de l'Església– i que lluiten per viure la unitat de vida. Elles construeixen Església injectant oxigen en el seu torrent circulatori, santificant el treball quotidià, santificant-se en aquest treball i santificant els altres a través del treball, una nova vocació ratificada pel Concili Vaticà II, que ja va ser predicada i escampada, molts anys abans, per sant Josepmaria Escrivà.

Es compleixen 30 anys des que sant Joan Pau II va publicar la carta apostòlica *Mulieris Dignitatem*, document de referència en l'Església actual sobre la dona, on defensa la lluita de la dona pels seus drets i pel reconeixement de la seva dignitat, però adverteix del perill d'una certa masculinització, del fet d'igualar-se en tot, arriscant-se a perdre la seva originalitat pròpia.²¹

Afirmava Jutta Burgraff que cada persona té una missió original en aquest món. Està cridada a fer-ne alguna cosa gran, de la seva vida, i només ho aconseguirà si compleix una tasca prèvia: viure en pau amb la pròpia naturalesa.²² Es tracta de descobrir i desgranar aquesta missió original, fent-la operativa amb prioritats clares des de la feminitat. ¿On sóc insubstituïble en cada etapa de la vida? ¿Què puc delegar? Establir les prioritats de la nostra vida completa, amb tots els rols que ens toca desplegar: mare, filla, esposa, amiga, professional... Ordenar i gestionar el nostre temps segons aquestes prioritats... Reconèixer que soles no podem arribar a tot i que caldrà delegar en la mesura que sigui possible, tant a casa com a la feina.

A tall d'conclusió

La dona tindrà una funció regeneradora mentre no perdi la seva feminitat i, des d'ella, treballi en tots els àmbits, des de la tendresa, la cura, l'acolliment, aportant el seu saber estar al cas dels detalls. En la família, acompanyant el creixement de cada un cap a la seva millor versió. En l'empresa, gestionant els conflictes i suavitzant les relacions. En la política, gràcies a la seva empatia i intel·ligència emocional, serà més conscient de les necessitats reals de diferents col·lectius. En general, ajudarà a descobrir mancances i a fer que s'humanitzin les estructures polítiques i empresarials, incloent els valors familiars com a criteris a l'hora de legislar. Al capdavant, doncs, la dona pot ajudar a construir aquest marc sociopolític que permeti a cadascú decidir en quin àmbit vital convé posar més èmfasi en les diferents etapes de la vida.

Tenim ja incomptables exemples de dones que no estan disposades a sacrificar el seu àmbit privat a favor del professional, o viceversa, i que s'estan convertint en catalitzadores de totes les transformacions que aquesta societat necessita. La superwoman dels noranta no és més que una caricatura. Entenem que, en el canvi de cultura que cal promoure, han de tenir-hi un paper rellevant les dones que lideren la seva vida integrant les diferents àrees amb cap i cor. Llavors i només llavors viurem un nou segle d'or per a dones i homes. Si no és així, el segle serà de ferro.

¹ CHINCHILLA, N. i PÉREZ LÓPEZ, J.A. (1995). La mujer y su éxito, Pamplona, EUNSA.

² PAPA FRANCESC (2015). Encíclica Laudato si' sobre el cuidado de nuestra casa común.

³ BAUMAN, Z. (1999). Modernidad líquida, Mèxic, FCE.

⁴ CHINCHILLA, N. (2019). Hacia una economía más humana y sostenible, Barcelona, RACEF.

- ⁵ LÓPEZ-MORATALLA, N. (2007). *Cerebro de mujer y cerebro de varón*, Rialp, Madrid, 2017.
- ⁶ LÓPEZ-MORATALLA, N. (2007). *Op. cit.*
- ⁷ CASTILLA DE CORTÁZAR, B. (1992). "La persona y su 'estructura' familiar. Dimensiones paterna y materna de la Doctrina Social", dins de: FERNÁNDEZ, F. (Ed.), *Estudios sobre la Enc. Centesimus Annus*, Unión Editorial, Madrid 1992, pàg. 21.
- ⁸ ESCRIVÀ DE BALAGUER, J. (1991, 1a 1970). *Converses amb Monsenyor Escrivà de Balaguer*, punt 87, Barcelona, Rialp.
- ⁹ JOAN PAU II (1988). *Carta Apostòlica Mulieris Dignitatem sobre la dignitat de la dona.*
- ¹⁰ El Comitè per a l'eliminació de la discriminació contra la dona (CEDAW, per les sigles en anglès) és l'òrgan d'experts independents que supervisa l'aplicació de la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona. El CEDAW és un dels nou òrgans creats en virtut de tractats de drets humans que supervisen l'aplicació dels principals tractats internacionals de drets humans; depèn de l'Oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans de l'ONU. (Nota de l'editor amb informació de www.ohchr.org).
- ¹¹ CHINCHILLA N. i MORAGAS, M. (2013). "Les tres efes: feminitat, flexibilitat i família", *El Periódico de Catalunya*.
- ¹² JOAN PAU II (1991). *Encíclica Centesimus Annus*, núm. 39.
- ¹³ BENET XVI (14-5-2009). *Pelegrinatge a Terra Santa, Homilia Santa Missa, Muntanya del Sant del Senyor, Natzaret (Israel)*.
- ¹⁴ SANT JOAN PAU II (1984). *Audiència General 18 de gener*.
- ¹⁵ CASTILLA DE CORTÁZAR, Blanca. (2016). "¿Quién es la mujer? El "genio" de la mujer", *QUIÉN*, n. 3.
- ¹⁶ <https://datosmacro.expansion.com/demografia/natalidad/finlandia>.
- ¹⁷ MORANT, Isabel. (2002). *Discursos de la vida buena: matrimonio, mujer y sexualidad en la literatura humanista*. Madrid, Cátedra.
- ¹⁸ PEW RESEARCH CENTER (2015). "Women in Leadership". Disponible en <http://www.pewsocialtrends.org/2015/01/14/women-and-leadership>.
- ¹⁹ ONU DONES (2000). *Resolució 1325 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides*. Vegeu: <https://www.un.org/press/en/2000/20001031.sc6942.doc.html>.
- ²⁰ CHINCHILLA, N i MORAGAS, M. (2011). "El "geni" femení dins l'Església", *Temes d'Avui*, núm. 38, pàg. 7-13.
- ²¹ SÁNCHEZ MAILLO, C. (2018). *Jornada "Reconstruir la feminitat. A los 30 años de Mulieris dignitatem"*.
- ²² BURGRAFF, J (2011). "Varón y mujer: Naturaleza o cultura", *LaityFamilyLife.va*.

Cada setmana pots rebre el
butlletí de notícies de Temes d'Avui
a la teva bústia:

- Panorama d'actualitat
- Recursos per a la catequesi i la formació
- Novetats literàries
- Contingut de les revistes en paper
- Comentaris a documents...

Subscriu-te gratuïtament a:
www.temesdavui.org

Llamados a la unidad. Teología ecuménica

Philip Goyret - Pablo Blanco

Col. Pelícano. Palabra
Madrid, 2018
239 pàg.

L'actual sensibilitat ecumènica té, d'una banda, un origen molt clar en el procés accelerat de globalització del nostre món, on la vivència i professió de la fe, que s'ha rebut dels cristians que ens han precedit, es creua amb la professió i celebració de la mateixa fe cristiana de moltes persones que l'han rebuda pel baptisme en altres comunitats i esglésies no catòliques. Aquesta transversalitat dels cristians d'avui arreu del món, obliga a tenir un delicat respecte per la llibertat religiosa de tothom, com a punt de partida per assolir la unitat.

Conscients de la realitat esmentada, és important recordar que el Concili Vaticà II, des dels seus primers moments, en ser

convocat per sant Joan XXIII, va voler fer explícit que hem de deixar d'insistir en allò que ens separa, que durant segles ha estat un motiu punyent de la falta de mutu coneixement, de caritat i d'unitat, i aprendre a valorar les nombroses coses que ens uneixen: primer de tot, el sant baptisme, pel qual som germans cristians tots els batejats en les pròpies esglésies i comunitats d'origen. I també tots els cristians estem cridats a conèixer, viure i conservar de manera fidel i íntegra la fe de Jesucrist, rebuda per la transmissió del testimoni apostòlic, pel «*sensus fidei*» dels qui ens han precedit en l'Església de Jesucrist.

L'ecumenisme es troba en l'ardor que l'Esperit Sant suscita en l'Església de Jesucrist, com a misteri de comunió, vers el coneixement mutu, la comprensió i la oració dels uns pels altres, el perdó i la caritat fraterna, i la comunió amb Pere (i sota Pere). Això requereix que totes les confessions cristianes –també els catòlics– posin, en primer lloc, en l'horitzó dels seus propòsits, el voler de Jesucrist: «*ut omnes unum sint*», que tots siguin u, com les persones en la Trinitat són un sol Déu Amor. No hi ha cap altre camí possible per a la unitat que l'ecumenisme espiritual, de la caritat i l'oració, “perquè el món cregui”, diu Jesucrist.

Aquest voler de Déu, l'Església catòlica el va fer seu expressament i conscientment en les sessions del

Concili Vaticà II i en els documents definitius, quan va modificar el «*est*» pel «*subsistit in*» respecte a la identificació de l'Església catòlica amb l'Església de Jesucrist, l'única fundada i volguda per Ell, reconeixent en les esglésies i comunitats cristianes separades una part important dels tresors de la fe que pertany a tots. Sant Joan Pau II, en un dels viatges a un país africà, saludant els pastors de diverses comunitats cristianes separades de Roma, va rebre la següent qüestió: «Santedat, sabeu com jo que estem separats. El que no sabem és per què!» Havien rebut la condició de cristians en comunitats separades...

L'afany ecumènic manifestat en els primers decennis després del Concili va fer que es fes un gran esforç de coneixement mutu i comprensió en les trobades i converses interconfessionals i institucionals. A poc a poc s'ha palpat que l'ecumenisme espiritual de la oració i la caritat era de una absoluta necessitat per unir-nos a la pregaria de Jesús al Pare, demanant que tots siguin u: un sol cor i una sola ànima, es diu dels primers germans cristians. «*Ubi caritas et amor, Deus ibi est. Congregavit nos in unum, Christi amor*». Déu és on hi ha caritat i amor. L'amor de Crist ens congrega en una sola cosa.

L'ecumenisme –juntament amb la missió «*ad gentes*» i la missió pastoral– s'ha convertit en un dels aspectes principals de la Nova

Evangelització, que es presenta com a transversal en la Missió única de l'Església de Jesucrist.

Un manual de Teologia Ecumènica té molt en compte tots aquests aspectes. El manual de l'editorial Palabra compleix molt dignament aquests requeriments. La matèria de *Llamados a la Unidad* es presenta en dues parts: la primera referida a la *Història*, on es recorden amb detall les divisions i separacions que s'han donat i persisteixen dels dos mil·lennis cristians, amb un capítol final sobre la història del Moviment Ecumènic com a darrer i actual esforç vers la unitat, que coincideix amb la novetat del Concili Vaticà II i la necessitat de una Nova Evangelització.

La segona part, dedicada a la *Teologia*, exposada en quatre capítols, després de fer un resum de la teologia ecumènica, contempla la fita del ecumenisme: la unitat en l'Església de Jesucrist: un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme. És l'Església que considera Pere com a garant de la fe, és jeràrquica en la seva constitució orgànica i carismàtica en la seva vida, i està governada per l'Esperit Sant. Ve definida com a «misteri de comunió dels homes amb Déu i dels homes entre ells, per Jesucrist». I en tant que «misteri de comunió» és Sagrament universal de salvació. Finalment es plantegen els aspectes pràctics de l'ecumenisme. Diversitat d'aspectes: coneixement

mutu, diàleg i oració per la unitat. Reptes pendents: reformes institucionals, sensibilitat ecumènica i els béns espirituals. Amb unes qüestions finals: l'Eucaristia com a plenitud de comunió; expressions de la fe; matrimonis mixtos; i l'exercici del primat de Pere.

La Teologia Ecumènica avui es considera com una part de la diversitat dogmàtica sobre l'Església: l'Eclesiologia, o tractat sobre el misteri de l'Església de Jesucrist; la Teologia Pastoral o de la Missió, sobre el que l'Església, tal com va ser fundada per Jesucrist, té per Missió: l'anunci de l'Evangeli i la conversió dels no cristians; l'atenció dels batejats, per acompanyar-los vers la santedat de vida; l'acolliment dels separats, per propiciar la unitat segons la voluntat de Crist, manifestada per l'Esperit Sant en la història. Aquesta última tasca de la Missió de l'Església és la que afronta la Teologia Ecumènica.

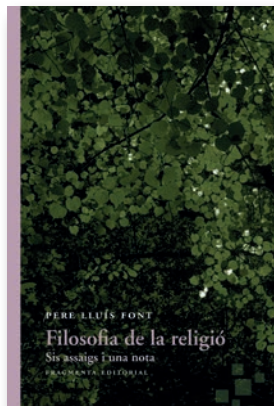
Tots aquests aspectes de la dogmàtica sobre l'Església s'han d'encarar segons les noves condicions que imposa la Nova Evangelització a unes regions i països del món que van ser majoritàriament cristians i que han deixat de ser-ho. Aquesta realitat transversal afecta tota l'Església de Jesucrist, que camina ja en el tercer mil·lenni de la seva història.

Mn. Josep Maria Riera Munné

Filosofia de la religió

Pere Lluís Font

Fragmenta Editorial
Barcelona, 2017
214 pàg.

El Dr. Pere Lluís Font¹ recull diverses col·laboracions seves sobre filosofia de la religió. Una disciplina –diu l'autor al *Pròleg*– «relativament jove i pràcticament sense tradició acadèmica a casa nostra». Una clau important, desvetllada des del principi per l'autor, és saber que Henry Duméry, a qui dedica un apèndix, ha estat el seu principal referent en matèria de filosofia de la religió, d'ençà que el va descobrir a la darrereria de la dècada dels cinquanta del segle passat.

L'obra està estructurada en sis capítols, amb caràcter d'assajos autònoms, però mantenint una seqüència discursiva. Els temes dels assajos són qüestions nuclears de la religió, considerada en general, però pràcticament centrats

en el cristianisme, i més específicament en el catolicisme.

Comença parlant de l'estatut de la filosofia de la religió. Amb aquesta finalitat estudia les diferències amb el que podem dir «l'objecte formal» de les ciències de la religió, i així mateix de la teologia natural, i la teologia dogmàtica (matisant que aquesta pressuposa la fe, a diferència de les ciències de la religió).

Després de considerar la relació genèrica entre filosofia pagana i filosofia cristiana, es planteja que «no és possible fer una filosofia de la religió que sigui realment autònoma i que no sigui, per tant, en un grau o altre, serventa de la teologia, o de l'anti-teologia» (pàg. 50-51). Més endavant, subratlla que una «filosofia dogmàtica, d'escola, de partit pres, de legitimació de posicions prèvies, si no és serventa, és enemiga de la religió» (pàg. 54-55).

Això el porta a parlar de la religió, i més concretament del catolicisme, com a objecte de reflexió filosòfica. Apareix, així, la qüestió central, ja clàssica –que podríem anomenar la *quaestio disputata*–, que duu, al nostre parer, al punt neuràlgic de la filosofia de la religió: la relació entre raó i fe, la possibilitat d'una filosofia plenament autònoma i alhora compatible, i fins i tot harmonitzable, amb la religió, en el mutu respecte dels àmbits propis, dels camps respectius. Qüestió que adquireix una dimensió i densitat especials, quan es planteja en

relació amb una religió revelada i, en particular, el cristianisme, que ve a ser el *primum analogatum*.

L'autor, en el seu estudi, sembla no tenir en compte la relació entre fe i raó presentada pel Magisteri en l'encíclica *Fides et ratio*. «A la llum d'aquestes consideracions, la relació que ha d'instaurar-se oportunament entre la teologia i la filosofia ha d'estar marcada per la circularitat. Per a la teologia, el punt de partida i la font original ha de ser sempre la paraula de Déu revelada en la història [...] D'altra banda, ja que la paraula de Déu és Veritat [...], afavorirà la seva millor comprensió la recerca humana de la veritat, o sigui, el filosofar, desenvolupat en el respecte de les seves lleis pròpies» (núm. 73).

I en el núm. 48, hi llegim: «[...] la relació actual entre la fe i la raó demana un atent esforç de discerniment, atès que tant la raó com la fe s'han empobrit i aflebit una davant l'altra (...) No és inoportuna, per tant, la meva crida forta i incisiva perquè la fe i la filosofia recuperin la unitat profunda que els dona la capacitat de ser coherents amb la seva naturalesa en el respecte de la recíproca autonomia».

En contrast, el Dr. Lluís Font presenta el pensament kantianista en relació amb el tema de la fe religiosa: «En Kant, doncs, la polisèmia del terme *fe* fa possible la coincidència de dues ordenacions diferents de les tres formes de *Fürwahrhalten*. Encara cal afegir-hi

que la *fe moral* és una mena de moral filosòfica, que Kant contraposarà a la *fe revelada* (o fe dogmàtica, o fe doctrinal o fe eclesiàstica) de les religions positives, en la qual sembla que havia deixat de creure, bé que el kantisme la declara possible. En tot cas, la filosofia de Kant és un dels grans llocs de reflexió sobre què és creure» (pàg. 147).

El sistema filosòfic kantian, en efecte, estableix dos axiomes que barren la possibilitat de rebre una doctrina revelada: a) no és possible el coneixement de la cosa-en-si (*noumenon*); b) l'únic coneixement possible de la realitat és el *fainomenon* (la cosa-per-a-mi). Però el *fenomen* és fruit exclusiu de l'activitat interna del subjecte. D'aquí la afirmació taxativa kantiana: «ésser no és un predicat real». El sistema kantian és, doncs, un subjektivisme transcendental. I, per tant, incompatible amb una doctrina que es presenta com a coneixement objectiu de la realitat, la qual, tot i ser revelada, resulta harmonitzable amb la raó.

En resum, penso que el present treball del Dr. Font aconsegueix la finalitat que ell proposa en el pròleg: obrir camí als estudis sobre la filosofia de la religió en el nostre àmbit acadèmic. Pels temes escollits –tots fonamentals en la matèria–, i la profunditat en el tractament de les qüestions, pot resultar una obra adequada com a introducció a la filosofia de la religió, i alhora una eina útil de treball. L'anàlisi de l'autor en els temes proposats en els

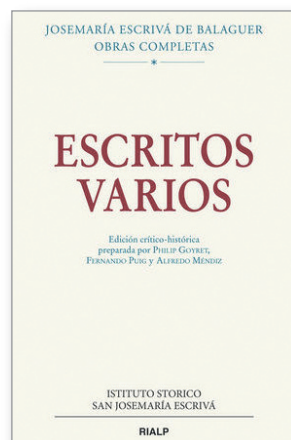
diferents assaigs obre també camps interessants d'estudi. El llibre presenta, així, una gran amplitud de temes i una àmplia bibliografia.

Ferran Rodríguez Jarque

Josemaría Escrivá de Balaguer Escritos varios (1927-1974)

Edició crítica històrica
preparada per Philip Goyret,
Fernando Puig i Alfredo
Méndiz (editors)

Rialp
Madrid, 2018
344 pàg.

Es tracta d'un nou llibre de l'edició crítica de les *Obras Completas de san Josemaría Escrivá*, dins de la sèrie «Obras publicadas». El títol respon, sens dubte, a la necessitat d'incloure en la sèrie un conjunt de publicacions breus –concretament, onze– que van des homilies a

articles, entrevistes, comunicacions en congressos i conferències. Van ser publicades entre 1927 i 1974 en llocs diversos i no sempre de fàcil accés.

Aquesta obra s'ha estructurat en quatre blocs temàtics, cosa que dona unitat a la diversitat. Cada un d'aquests blocs –editat per un especialista– va precedir d'una introducció en què es presenta el marc teològic i el marc històric doctrinal, així com la finalitat i contingut de cadascun dels textos. Les notes que il·lustren el text resulten oportunes i ajuden a aprofundir en la lectura original.

El primer bloc inclou tres homilies sobre l'Església i el sacerdoci i ha estat preparat pel teòleg Philip Goyret. El segon conté tres escrits juridicocanònics i n'ha tingut cura el canonista Fernando Puig. El tercer bloc, preparat per Alfredo Méndiz, doctor en Història i sotsdirector del *Istituto Storico San Josemaría Escrivá* és d'una temàtica més variada, amb un article publicat el 1969 i dues entrevistes. L'últim bloc, també editat pel Dr. Méndiz, són dos articles marians, concretament sobre la Verge del Pilar.

El pròleg, l'escriu l'actual prelat de l'Opus Dei, Mons. Fernando Ocáriz, el qual afirma que en la seva «varietat ofereix un ric mosaic de l'esperit del fundador de l'Opus Dei». És una

bona síntesi, que es concreta en interessants reflexions sobre aspectes particulars. Em semblen particularment interessants les homilies sobre l'Església i el sacerdoci pronunciades a principis de la dècada de 1970, en moments de força confusió doctrinal amb algunes interpretacions errònies del Concili Vaticà II. El seu valor no és, però, conjuntural, sinó immutable, amb paraules fermes i clares, sobre la finalitat sobrenatural de l'Església, la necessitat de la lleialtat a l'Església i el caràcter permanent del sacerdoci.

Dels escrits juridicocanònics, en destacaria dos treballs sobre els instituts seculars, una estructura jurídica aplicada a l'Opus Dei uns anys abans de la seva configuració jurídica definitiva com a prelatura personal. Aquests escrits són d'interès no només per aprofundir en alguns aspectes de l'itinerari jurídic de l'Opus Dei, sinó també per endinsar-se en alguns detalls de l'esperit de l'Obra fundada per sant Josepmaria, incloent-hi glosses sobre les maneres i mitjans de santificació i apostolat amb què compten els membres de l'Opus Dei i virtuts com la humilitat, l'alegria i la caritat.

Les riqueses de la fe i la defensa del pluralisme polític dels catòlics –per descomptat, també dels fidels de l'Opus Dei– surten al pas, un cop més, dels

que pretenien vincular les idees polítiques personals de membres de l'Obra amb una suposada postura corporativa en qüestions temporals. Una postura corporativa que senzillament no existeix.

Particularment entranyables són els dos articles finals sobre la Mare de Déu del Pilar, una advocació mariana estretament relacionada amb la vida de sant Josepmaria. Un cop més, es fa patent el seu amor a la Mare de Déu i la reflexió sobre la seva presència en l'obra de la nostra salvació i la seva presència en el sacrifici de la Creu, que es renova en la Santa Missa. Arriba a afirmar: «Per mi, la primera devoció mariana –m'agrada veure-ho així– és la Santa Missa» (pàg. 289).

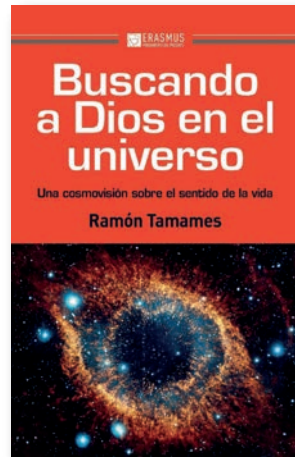
Interessarà llegir aquest llibre –o algunes de les seves parts– als qui desitgin conèixer aspectes de l'esperit de l'Opus Dei, com a variat mosaic que reflecteix aquest esperit.

Domènec Melé

Buscando a Dios en el universo

Ramón Tamames

Erasmus Ediciones
Vilafranca del Penedès,
Barcelona, 2018
384 pàg.

Només les paraules del títol d'aquest llibre ja provoquen en el lector el desig de saber si reflecteixen l'itinerari vital de l'autor, o bé el valor objectiu que cal trobar en les ciències cosmològiques (com la matemàtica de l'astronomia o dels àtoms o en els fonaments físics de la genètica) un camí per trobar Déu. Algú que hagi pogut expressar la voluntat de produir l'explosió inicial d'un *big bang* o que s'atreveixi a atribuir-li la voluntat de produir una futura involució en un fenomen en sentit contrari.

Coneixem prou bé, i de manera pública, la trajectòria

que ha seguit qui ha estat un brillant estudiant i estudiós, que ha cursat en el seu moment les carreres de Dret i Economia, que l'han ajudat a pensar i que li han donat una base per aprofundir en totes aquestes ciències i captar l'essencial dels avenços. Entenem, doncs, que tracti amb familiaritat en tots els seus camps d'estudi Copèrnic o Galileu, i els continuadors de Mendelèyev, Mendel, Nils Bohr, Einstein o Lemaître.

Ramón Tamames no vol enlluernar innecessàriament el lector amb demostracions matemàtiques o amb la utilització d'un llenguatge de nombres, lletres i algorismes amb el qual s'hauria d'arribar a veritables demostracions, i tot plegat, sense que, d'altra banda, vulgui aprofitar l'ocasió d'utilitzar els conceptes filosòfics que porten a vegades a l'aplicació de les idees de causalitat o finalitat i introduir-los en un món que no és el propi d'aquesta mena de reflexions.

Passa, simplement, que els que llegeixen i pensen sense prejudicis, es resisteixen a una forçada utilització d'aquests arguments per arribar a una posició atea, i, tampoc necessàriament, i pel mateix motiu, a la postura contrària. Jo penso que Tamames ha fet bé de mostrar-se atent a un itinerari intel·lectual, capaç de conduir les àmplies i il·limitades possibilitats que ofereix la

intuïció. Hom s'adona, a més, que coneix els camins que no pocs han seguit amb un coneixement per connaturalitat, que acull amb respectuós afecte els camins de la interioritat d'altres, i que coneix bé les vies per les quals sempre han arribat les opinions d'escola, i les vies tradicionals.

Un home que ha sentit la passió de la justícia en la seva tasca política, i ha conegut les dificultats d'un equitatiu repartiment dels béns materials i morals, amb l'ajuda del dret, ha pogut sentir-se portat a confiar-lo a les supremes Altures d'aquesta virtut. A més, un home amb bon gust per les arts plàstiques i la música és també capaç de deixar-se endur, pel camí de l'estètica, a una Bellesa, sense límit ni fi, com ell ha sabut expressar com a conseqüència d'alguna audició de la segona simfonia de Gustav Mahler, en un expressiu *Decàlogo* del seu pensament, difós paral·lelament al llibre que ara ressenyem. I, tornant al títol del llibre, no vull oblidar la reflexió de to pascalíà que tinc present en el record: «No em buscaries si no m'haguessis ja trobat».

Ferran Blasi Birbe

La vía de la experiencia o la salida del laberinto

Juan Manuel Burgos

Rialp
Madrid, 2018
136 pàg.

Un llibre interessant, encara que amb un títol poc informatiu. Què és la via de l'experiència? A quin laberint es refereix? Comencem per la segona qüestió. El laberint representa la fragmentació intel·lectual que caracteritza la cultura actual. El pensament d'Aristòtil i Tomàs d'Aquino va presentar un sòlid edifici ontològic que la Modernitat va tractar de demolir, posant l'accent en la consciència del subjecte, a partir de la *res cogitans* cartesiana. D'aquí en va sorgir el projecte de la Modernitat, basat en la raó, però amb oblit de l'ésser; un projecte poderós que ha il·luminat, en gran mesura, el pensament d'Occident en els tres últims segles. Al seu torn, la postmodernitat ha

desestructurat i limitat enormement la raó moderna i la seva pretensió d'universalitat, donant lloc a una raó afeblida i a una enorme fragmentació. Davant d'aquest panorama, el llibre es planteja com a objectiu «presentar una nova proposta epistemològica, l'experiència integral, que es postula com una via de sortida de la fragmentació contemporània, com un camí eficaç de construir el sentit en un context de postmodernitat». (pàg. 10-11).

Aquesta «experiència integral» és un model cognitiu construït a partir d'intuïcions de Karol Wojtyła, qui no va arribar a desenvolupar-lo completament. Ja fa temps que Juan Manuel Burgos, autor del llibre que comentem – professor titular de la Universitat CEU San Pablo i president de l'Associació Iberoamericana de Personalisme– aprofundeix en el pensament antropològic de qui va arribar a ser el sant pare Joan Pau II. A partir d'aquesta reflexió, Burgos ha desenvolupat una proposta que anomena «experiència integral», sobre la qual va publicar el llibre *La experiencia integral. Un método para el personalismo* (Palabra, Madrid, 2015).

Wojtyła considera l'experiència humana composta per una dimensió subjectiva (quan actuo tinc l'experiència de l'acció) i una dimensió objectiva (conec també l'exterioritat de l'acció), les quals estan integrades entre elles i es capten unitàriament per la intel·ligència i els sentits. Burgos

es proposa avançar en la via gnoseològica de Wojtyła «enfortint les seves anàlisis, eliminant-ne mancances i aportant-hi nous nivells epistemològics». (pàg. 53).

Els tres primers capítols de l'obra es dediquen a discutir el problema i introduir-hi l'experiència integral. En els dos següents, s'analitzen un parell d'elements claus de la proposta epistemològica. El primer està dedicat a *l'experiència* (cap. 4), una activitat personal significativa que és entesa com a experiència integral. El segon s'ocupa de la *comprensió* (cap. 5), que segueix l'experiència i consisteix a transformar-la en coneixement explícit.

Aquest coneixement s'aconsegueix en tres moments: el primer, la inducció (en sentit aristotèlic), que consolida i fixa una unitat de significat, amb un contingut sensible-intel·lectual i objectiu-subjectiu; el segon és la indagació o exploració, que porta a noves induccions; i el tercer: la interpretació, és a dir, l'aclariment de les dades procedents de l'experiència i fixades a través de la inducció i l'exploració. La comprensió inclou també l'expressió, transmissió i comunicació dels coneixements adquirits. L'autor sintetitza el procés cognitiu d'aquesta manera: «Comencem per una experiència en la qual ens són donats els continguts del real (que ens inclou a nosaltres mateixos). En fixem el sentit a través de la inducció, que

conduïx a l'exploració del món en un procés cíclic. Però el material que genera aquest procés [...] fa inevitable una interpretació [...] que realitza cada subjecte». (pàg. 86-87).

En els dos capítols següents, es posa en relació l'experiència integral amb la ciència (cap. 6) i amb el saber filosòfic (cap. 7). Per dir-ho ras i curt, la ciència explica fenòmens observables, però no pot explicar tot l'àmbit de la realitat. La «Font Originària» (l'experiència integral) no pot ser absorbida per la ciència. D'altra banda, l'epistemologia proposada permet l'accés al sentit ple, al fonament, i en definitiva, permet sortir del laberint.

El llibre acaba amb un breu epíleg, interessant però menys desenvolupat que altres parts de l'obra, on s'indaga sobre el Fonament Últim (així, amb majúscules) del sentit, és a dir, pel Fonament del fonament. Citant l'Evangeli de sant Joan, l'autor reconeix que el Logos és el fonament últim, però no creu que sigui necessari recórrer al Logos per «sortir del laberint». Certament, la recerca de sentit per a algunes qüestions, com el sofriment, el misteri de la mort o la identitat de Déu, exigeix recórrer al Logos, «que es va encarnar per facilitar la nostra tasca. Però *la legitimació bàsica del nostre coneixement és feina nostra*» (pàg. 235-238, en cursiva en l'original), la qual cosa justifica aquesta obra.

En conclusió, aquest llibre ajuda a comprendre el pensament de Karol Wojtyła i, a partir d'ell, proposa la manera de resoldre un problema important que afecta la cultura actual: la fragmentació del pensament. Ho fa explorant la via anomenada «experiència integral», que harmonitza la metafísica tradicional i aportacions de la modernitat, com el valor de la subjectivitat i la consciència de la realitat. D'altra banda, aporta elements innovadors per a la teoria del coneixement, l'antropologia filosòfica i la filosofia personalista. I indirectament resulta també interessant per a l'ètica i la teologia fonamental. En definitiva, una obra que val la pena llegir per avançar en la comprensió i millora de la cultura actual.

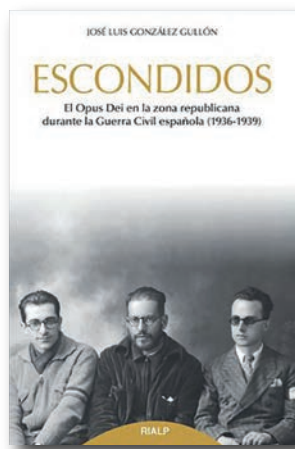
Domènec Melé

Escondidos
El Opus Dei en
la zona republicana durante
la Guerra civil española
(1936-1939)

José Luis González Gullón

Rialp
 Madrid, 2018
 468 pàg.

Aquest llibre és un tractat d'allò que s'anomena *microhistòria*: l'anàlisi de la vida d'unes quantes persones – membres de l'Opus Dei, parents i amics– al llarg d'un període de temps –la Guerra civil espanyola (1936- 1939). En el relat es reflecteixen les seves virtuts i les seves limitacions a través dels

documents històrics, sobretot epistolars, que l'autor maneja amb traça.

És continuació del llibre *DYA: La Academia residencia en la historia del Opus Dei (1933-1939)*, del mateix autor, que tracta, també dins aquest terreny de la microhistòria, de la gènesi i del desenvolupament de la primera tasca apostòlica corporativa de l'Opus Dei. Els protagonistes són els mateixos. L'Acadèmia residència es va tancar l'any 1936 arran de l'esclat de la Guerra Civil, i els seus ocupants, majoritàriament van romandre *amagats*, perseguits pel règim de terror i de persecució religiosa que va imperar a Madrid i a tota la zona republicana, llevat el País Vasc, durant el temps del conflicte bèl·lic.

El llibre està format pels capítols següents: I. L'inici del conflicte, II. Les presons i la clínica psiquiàtrica, III. Entorn de la Legació d'Hondures, IV. L'evasió del fundador i dels seus acompanyants, V. Compàs d'espera.

Tots són interessants i reflecteixen amb detall i energia l'heroïtat d'uns joves per mantenir la seva fe viva, enmig de circumstàncies adverses de tota mena, en què el perill de mort sempre estava a l'aguait. Crida l'atenció la visió sobrenatural del Fundador de l'Opus Dei, que aprofitava aquestes circumstàncies per ajudar i formar els seus fills, de manera que creixessin interiorment, tot omplint-los d'esperança per tal que prosseguissin la tasca apostòlica en un futur no gaire llunyà.

Això es veu de manera especial en el capítol III: *Entorn de la Legació d'Hondures*. El Fundador i uns quants més, entre els quals hi havia el seu germà Santiago, es reclouen a la Legació d'Hondures, per tenir protecció diplomàtica. I allà hi passen uns 6 mesos. Segueixen un horari, tenen classes, sessions d'actualitat de les seves especialitats, viuen les normes de pietat, i, sobretot, cada dia el Fundador els predica i un d'ells – que sabia taquígrafia – pren notes de la predicació, la transcriu i, quan poden, fan arribar els textos als qui són fora de la Legació. Es tenen en compte aquests textos, que donen fe de la profunda vida interior que hi batega i de la visió sobrenatural que els amara.

Potser el capítol més emocionant és el IV: *L'evasió del Fundador i dels seus acompanyants*. Narra les peripècies del pas dels Pirineus fins a Andorra en unes jornades

esgotadores que van suposar per a ells l'alliberament de la persecució a la qual estaven sotmesos; amb l'arribada a Andorra, començava una etapa nova en la qual podrien expressar la seva fe amb llibertat. Avui, aquest camí del pas dels Pirineus ha estat reconstruït per l'*Associació d'amics del camí de Pallerols de Rialb a Andorra*, que organitza al llarg de l'any diversos actes commemoratius i celebracions recordant aquesta gesta (vegeu www.pallerols-andorra.org).

És un llibre que llegiran amb gust els seguidors de sant Josepmaria i tots aquells interessats a conèixer la història d'aquells anys tumultuosos viscuts amb els ulls de la fe.

Joaquim González-Llanos

Fets i moments suggeridors

**Ferran Blasi i Birbe
Pròleg de Joan Galtés i Pujol**

Publicacions de l'Abadia de
Montserrat
2019
140 pàg.

Fets i moments suggeridors s'obre amb un afectuós pròleg de l'historiador i recentment nomenat canonge de la catedral de Barcelona Joan Galtés. La presentació emmarca bé l'estructura i missatge d'aquest llibre que el Dr. Galtés defineix com un «aplec de glosses sobre temes que incideixen amb més o menys

intensitat en el moment històric que vivim». La temàtica és diversa i està agrupada en matèries: història, creences i ideologies, societat i valors, Església, actituds i cultura.

A cada glossa, hi trobarem alguna reflexió «sobre valors cívics, ètics i morals, tractats amb lucidesa, amb precisió, amb seny». Així, el tema de cada petit article està emmarcat amb referències històriques i culturals que il·lustren a un lector que, potser, desconeix aspectes del tema tractat. La vasta cultura de l'autor, els seus coneixements en dret, història i fins i tot en sociologia de les institucions i de les persones es traspuen, en paraules del Dr. Galtés, en el fet que l'autor proporciona «una perspectiva, una orientació, en definitiva una saviesa humana del tot necessària per comprendre la vida, seguint aquell aforisme d'Ortega y Gasset: "Per viure la vida has de mirar el futur; per comprendre-la has de mirar el passat"». I tot plegat, en

un to serè, també en tractar qüestions molt properes al moment en què s'escriu aquest llibre i que han creat fílies i fòbies.

Parafrasejant el títol d'un conegut llibre, podríem sintetitzar aquesta obra del Dr. Blasi dient que és com «una petita història de quasi tot». L'autor confessa en un moment que l'origen del llibre es troba en un munt de qüestions que li han estat proposades en diferents moments; i l'autor, convençut que la història la fan els homes i la seva llibertat movent-se dins unes coordenades que tenen un principi i una fi, un sentit... n'extreu allò de permanent i valuós –tot i que no sempre és positiu als ulls dels homes–. De les accions dels homes i del funcionament de les estructures més sofisticades (empreses, corporacions, estats...) l'autor en treu sentit, cultura, ensenyaments –també morals– fent bona aquella idea segons la qual «la història no serveix per res, però el qui no sap història, no sap res».

A tall d'exemple, només proposo a la consideració del lector, per fer-lo delir, el primer capítol sota el nom d'«*Història*» i en què l'autor fa un repàs a l'origen del món, qüestionant les conegudes preguntes: d'on venim i on anem? De tot això, en tenim resposta en la tradició judeocristiana a través de la Bíblia, un conjunt de llibres que anomenem inspirats per Déu; però ¿quin és el cànon, la llista, d'aquests relats? Jueus i cristians proposen les seves respectives llistes canòniques de llibres

inspirats... ¿tenen una base històrica o han estat modificades al llarg dels temps? També a això dona resposta el Dr. Blasi, passant pel Qumram i Massada.

Però l'autor també posa el focus en qüestions i moments més propers a nosaltres: la personalitat de Francesc Cambó, polític, mecenes i personalitat de llarga volada que brillà amb llum pròpia durant el primer terç del segle XX fins al seu exili. Una altra personalitat que té capítol propi és Verdagner i el seu famós *cas* del qual l'autor en treu ensenyaments per a tots aquells casos en què persones honorades han estat jutjades de forma dura i injusta per part dels poders del moment.

Aquest capítol històric, el tanca una glossa –un xic més llarga– dedicada a la gran conflagració del 1936-39; és un exemple proper que mostra com tot conflicte bèl·lic arrossega famílies i amics, les emocions marquen a les persones, els llibres, cròniques. i informacions elaborades molts decennis més tard. Conèixer què va passar per no repetir els errors, també conèixer les motivacions de cada bàndol destriant el que tenen de positiu i de negatiu... la persecució de l'Església i els catòlics en un bàndol i la posterior alineació amb l'altre més tard...

Tot en sis pàgines completes, mesurades, però clares, sense rancúnia ni glorificacions gratuïtes. Sis pàgines que deixen una mica d'aire fresc i algun ensenyament

per superar –amb un punt d'optimisme– les discrepàncies que sorgeixen a les nostres societats diverses on arrela el populisme i les visions extremes; però gràcies al que ens recorda el Dr. Blasi, veiem clar que no està escrit que aquestes postures maximalistes tinguin la darrera paraula. La tindran els lectors, cadascun d'ells, d'aquest llibre. Tant de bo que fossin molts. Ens aniria a tots molt millor.

Xavier Vilella

En la tierra como en el cielo. Historias con alma, corazón y vida de Javier Echevarría

**Álvaro Sánchez León
Pròleg de Fernando Ocariz**

Rialp
Madrid, 2018
359 pág.

Álvaro Sánchez León és l'autor d'aquest primer llibre sobre Mons. Xavier Echevarría, prelat de l'Opus

Dei (1932-2016). És difícil enquadrar-lo en un gènere determinat. L'autor no vol que se'n digui biografia sinó «*collage* periodístic», configurat a partir de 45 entrevistes amb persones que el van conèixer bé, i que ressalten les qualitats humanes i sobrenaturals d'allò que l'autor anomena «una bona persona que es va implicar a millorar el nostre món contemporani».

No es tracta d'un llibre d'entrevistes. Però sí, que, prenent-les com a punt de partida, s'embasta un relat de la vida de Mons. Xavier Echevarría. I en surt un retrat viu i ple de colors, escrit amb un estil àgil i ràpid. Amb pinzellades una mica impressionistes del caràcter viu i alegre de monsenyor Xavier. L'acció va cap endavant i cap enrere en el temps. Van passant *coses normals* però que commouen els protagonistes dels relats pel gran cor de Mons. Xavier Echevarría, que, com diu Mons. Fernando Ocariz en el pròleg, deixa «entreveure el cor de Déu».

Es reflecteix en aquestes pàgines la seva proximitat a sant Josepmaria. Durant 25 anys va ser-ne el seu *custode*, és a dir, el seu col·laborador més proper, juntament amb el beat Álvaro del Portillo. Ajudarà a sant Josepmaria en el govern de l'Obra fins al final de la seva vida. Després, serà la mà drete del beat Álvaro, quan aquest es queda al capdavant de l'Opus Dei. I, finalment, el 21 d'abril de 1994 el Congrés General de l'Opus

Dei tria Mons. Xavier Echevarría com a cap de la Institució. Comprèn, per tant, aquesta etapa final, 22 anys, en els quals és Pare d'aquesta gran família de l'Opus Dei, amb la mirada atenta a totes les preocupacions de les seves filles i dels seus fills. Els testimonis reflecteixen la seva proximitat amb els problemes quotidians amb què es trobaven i el seu gran cor de Pare, que s'alegrava, patia, es commovia amb el que li passava a les seves filles i fills, i feia que se sentissin estimats. Per aquest motiu, els testimoniatges mostren també aquesta emoció i aquest reconeixement davant la paternitat i l'afecte de monsenyor Xavier.

Al final del llibre, li pregunten a Mons. Fernando Ocariz si li han demanat que es comenci com més aviat millor la causa de canonització de monsenyor Xavier. La resposta és afirmativa. Ha rebut moltes peticions en aquest sentit. De moment no s'ha fet res perquè el termini que marca la Santa Seu per obrir un procés d'aquest tipus són cinc anys després de la mort.

Sens dubte, aquest llibre contribuirà a conèixer millor Mons. Xavier Echevarría i estendrà la seva fama de santetat. I, de la mateixa manera que va ajudar als entrevistats, també ajudarà a molta altra gent a acostar-se a Déu, cosa que és la característica pròpia de les persones santes.

Joaquim González-Llanos

La llibertat d'estimar. Guadalupe Ortiz de Landázuri

Cristina Abad Cadenas

Palabra
Madrid, 2018
126 pàg.

Guadalupe Ortiz de Landázuri (Madrid, 1916-1975) és la primera dona de l'Opus Dei que pujarà als altars: serà beatificada el 18 de maig de 2019. El passat 8 de juny de 2018, el Papa va autoritzar a la Congregació per a les Causes dels Sants a promulgar el decret d'un miracle atribuït a la seva intercessió. I aquest és el pas previ a les beatificacions: un miracle que s'estudia i és reconegut com a curació inexplicable –en aquest cas– per un equip d'especialistes.

L'autora del llibre, Cristina Abad, és una periodista madrilenya, establerta a Andalusia que ja coneixia la vida de Guadalupe per altres biografies i testimonis personals, però que al principi li havia semblat un model

massa perfecte, o gairebé inabastable. Quan, a la primavera de 2017, va tenir lloc per part de l'Església la promulgació del *Decret de les seves virtuts heroiques*, se li va revifar l'interès periodístic i la qüestió sobre l'actualitat de la figura de la biografiada. Es tractava de veure si resistia el pas dels anys i si la vida i el pensament de Guadalupe continuen sent atractius en els temps actuals.

La resposta és altament positiva. De l'interès periodístic, l'autora va passar a l'admiració, i de mica en mica a sentir-se captivada per la simpatia, l'espiritualitat i sobretot la normalitat que va anar descobrint progressivament, en la seva extensa correspondència, en testimonis sobre ella i altres materials que anava investigant en diferents arxius.

En aquest mateix sentit, s'ha publicat recentment una col·lecció de cartes de Guadalupe dirigides a sant Josepmaria Escrivà, en format digital, a la pàgina web www.opusdei.org (*Cartes a un Sant*). I refermen exactament aquesta mateixa impressió. La senzillesa, la sinceritat i l'alta espiritualitat contingudes en aquestes cartes donen fe d'una vida intensa, autèntica, plena de detalls familiars i d'afecte, que es guanyen el lector i l'impulsen a emular-la en els seus desitjos de santedat aplicats a la vida diària.

El llibre ressegueix la vida de Guadalupe des de la seva infància.

S'atura en la tràgica mort del seu pare, afusellat durant la Guerra Civil, i especialment en el descobriment de la seva vocació, que va comptar amb el consell de sant Josepmaria, a qui va conèixer l'any 1944, en el primer Centre de l'Opus Dei per a dones a Madrid, al carrer Jorge Manrique. Va ser una trobada indeleble, que recordaria tota la vida.

El llibre també s'atura en els primers temps de l'Opus Dei a Mèxic; Guadalupe hi va anar l'any 1950. I assenyala que va ser una pionera, com en altres moments de la seva vida: l'única noia de la seva classe en el seu col·legi de Tetuan, una de les cinc dones que es van matricular el 1933 a Químiques a la Universitat Central de Madrid i la primera directora de la Residència Universitària Zurbarán a Madrid. Els sis anys que va passar a Mèxic van ser d'autèntica aventura, començant diferents iniciatives apostòliques en diversos ambients, tant universitaris com rurals, i en l'atenció a les necessitats domèstiques de les cases que s'anaven obrint. Quan va arribar l'hora de tornar, hi havia deixat onze centres escampats arreu de les diverses ciutats del país.

L'única pega del llibre és que sigui tan curt. En altres biografies, es destaca també la seva bona tasca en els últims anys de la seva vida, afectada d'una malaltia cardíaca, que portava de forma exemplar, sense queixar-se, sense fer-se notar. Uns anys més serens,

però sens dubte, eficaços. I en els quals no hi va faltar el bon humor per viure la santedat cada dia, també d'aquesta manera.

Un llibre altament recomanable, i que farà que molta gent s'aculli a la intercessió de la nova beata.

El llibre està disponible en català i en castellà.

Joaquim González-Llanos

Jesús

Enrique Cases

Editora www.lulu.com
2018
571 pàg.

Ens trobem davant d'un llibre –en edició digital (www.lulu.com) i amb ISBN (núm. 978-0-244-05505-9), cosa que en facilita l'adquisició–, que té com a clau la coneguda frase paulina «Déu en Crist, reconciliava el món amb ell» (2Co 5, 17). L'autor subratlla que sense Crist no hi ha salvació. És Crist, i només Crist, el qui dona sentit als actes religiosos; sense Crist, meditacions, encens, sacrificis, càntics, gimnàstiques corporals i d'altres, no serveixen per assolir la salvació. Per això, és tan important col·locar la centralitat de Jesús en la vida cristiana.

Ratzinger-Benet XVI va escriure *Jesús de Natzaret* per recuperar el Crist històric en tota la seva força davant d'alguns mètodes historicocrítics que el fan minvar en la seva divinitat i la seva

humanitat. Enrique Cases escriu aquest extens llibre donant per descomptat aquestes consideracions històriques. La seva mirada és més aviat meditativa i espiritual, amb una gran riquesa d'aspectes. En primer lloc, es fa un perfil de Jesús en el seu ambient, ànima i cos per centrar-se en les manifestacions exteriors. La seva vida mística és estudiada, després, tot intentant abastar la seva intimitat més profunda i com afecta la seva divinitat a la seva humanitat pel que fa a vida d'oració o nivell de consciència. Seguidament, tracta de la lluita de Jesús com a home temptat per Satanàs fins a arribar a la victòria de la Creu, en què Crist es fa lliurement víctima expiatòria superant el cicle de mort amb què el Diable tenia encadenada la humanitat.

La part més extensa, la constitueix una vida de Crist més clàssica que segueix els estudis del Pare Lagrange en situar els fets i paraules del Senyor en els tres anys de vida pública, especialment al voltant de les festes jueves. La setmana de Pasqua es contempla amb gran deteniment i detall fins a la Resurrecció. Es conclou amb estudis sobre les declaracions dogmàtiques sobre Jesucrist dels primers segles cristians.

El llibre de Cases cobreix una diversitat d'aspectes sense un fil conductor precís, excepte la seva referència a Jesús, Déu i home veritable. El llibre pot ser útil, sobretot, per facilitar l'oració meditativa. Una suggerència en una pròxima edició seria millorar els índexs; són amplis, però incomplets.

Domènec Melé

Busques llibres de qualitat?

Tens més de
3.000 ressenyes i
valoracions de
llibres en català
al teu abast

www.temesdavui.org

